

УДК 343.322(477)

ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Торгашова К.О.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено питанню обґрунтованості криміналізації декларування недостовірної інформації у зв'язку з внесенням змін до Кримінального кодексу України, а конкретно до статті 366-1. Також стаття направлена на з'ясування питання, чи існувала справжня необхідність таких змін. Спрямована на проведення аналогії з Кодексом України про адміністративні правопорушення, який встановлює адміністративну відповідальність за практично ідентичні порушення, проведення відмінності між статтями ККУ і КУпАП. Метою є і розгляд міжнародного досвіду встановлення відповідальності за декларування завідомо недостовірних відомостей. А також конкретизація певного висновку і пропозицій.

Ключові слова: декларування недостовірних відомостей, протидія запобігання корупції, антикорупційна політика, антикорупційне законодавство, корупційна стратегія, суб'єкт декларування.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день питання протидії корупції, корупційним злочинам та проведення різноманітних антикорупційних заходів залишається надзвичайно актуальними та є предметом постійної і пильної уваги міжнародного співтовариства. І надзвичайно важливим в цих аспектах є вплив ролі держави, законодавчих органів на вдосконалення законодавства та на співпрацю з інститутами громадянського суспільства з цих питань. Не є новиною той факт, що Україна має досить хитке становище на міжнародній арені саме у зв'язку високим рівнем корупції. А тому важливо виробити ефективні важелі задля запобігання та протидії корупції, особливо політичної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вчених, які досліджували питання корупції слід виділити таких: І.А. Мельник, П.А. Феллов, В.І. Попова, О.В. Терещук, В.М. Киричко, В.І. Тютюгін та інші. Більшість вчених залишаються прихильниками позиції, що встановити прямий умисел суб'єкта, уповноваженого на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є проблематичним, адже декларант може саме з необережності допустити певну помилку. Звісно, погляди вчених різняться, адже частина науковців все-таки підтримують встановлення кримінальної відповідальності за по-

дання завідомо неправдивих відомостей у тексті декларації і, відповідно, підтримують введення до ККУ статті 366-1, інша ж частина схиляється до протилежної позиції. Погляди вчених, безсумнівно, зводяться до того, що за зазначені діяння повинна бути встановлена відповідальність. Проте невирішеним залишається питання, який вид відповідальності повинен бути застосований до зазначених осіб, чи доцільно буде застосовувати певні санкції та чи будуть зазначені дії, вчинювані до таких осіб, ефективними.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження науковцями даної проблематики підкреслює важливість та актуальність цієї теми. Незважаючи на різні точки зору щодо питання доцільності введення статті 366-1 до ККУ, в статті буде представлена власна позиція.

Метою статті є дослідження питання, наскільки обґрунтованими були внесення змін до статті 366-1 Кримінального кодексу України та чи була необхідність в такій зміні, з'ясування відмінності між статтями за декларування завідомо недостовірної інформації між ККУ і КУпАП, аналіз міжнародного досвіду встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та певні висновки і пропозиції з цього питання.

Виклад основного матеріалу. Одним із головних міжнародних документів, який засуджує

будь-які види корупції, включаючи надання та одержання неправомірної вигоди, який закликає уряди та країни вживати всіх необхідних заходів задля запобігання корупційним проявам, які держави вважають доцільними є конвенція ООН проти корупції, прийнята на 58 сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 2003 року. Конвенція також визначає ті стандарти, заходи та правила, які країни можуть застосовувати задля запобігання корупційним проявам. Значна кількість вчених розцінюють Конвенцію ООН проти корупції як «антикорупційний документ глобального значення».

Щодо документів регіонального значення у сфері протидії та запобігання корупції, то це Двадцять принципів боротьби з корупцією від 1997 року, які розробила Рада Європи та Єдині правила протидії корупції при фінансуванні політичних партій та виборчих кампаній від 2003 року. Серед інших актів можна виділити: Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією від 1999 року, Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією від 1999 року, Конвенцію Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення та конфіскацію доходів від злочинної діяльності від 1990 року, Міжамериканську конвенцію про боротьбу з корупцією та інші акти. Всі вони мають єдину мету, яка спрямована на розвиток та вдосконалення чинників запобігання корупції та вдосконалення законодавства держав у цій сфері [5, с. 139, 162-163].

25 жовтня 2014 року Верховна Рада України в газеті «Голос України» офіційно оприлюднила антикорупційні закони. Серед них був Закон України «Про запобігання корупції», який набув чинності 26 жовтня 2014 року, а був приведений до дії 26 квітня 2015 року. Стаття 45 цього Закону зазначає перелік осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларації особи за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством. Слід сказати, що моніторинг способу життя суб'єктів декларування, відповідно до статті 51 цього ж Закону, здійснюється саме Національним агентством на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, а також із засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації, які містять відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам. Моніторинг способу життя здійснюється із додержанням законодавства про захист персональних даних та не повинен передбачати надмірного втручання у право на недоторканність особистого і сімейного життя особи. Встановлення невідповідності рівня життя суб'єкта декларування задекларованим ним майну і доходам є підставою для здійснення повної перевірки його декларації. У разі встановлення невідповідності рівня життя Національним агентством надається можливість суб'єкту декларування протягом десяти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом [4; 5, с. 141].

Взагалі, рівень корупції, корупційних злочинів в Україні зумів досягти таких масштабів, що саме поширення цього явища було однією з головних

причин поширення масових протестів наприкінці 2013 – початку 2014 року. На підтвердження цих даних можна висунути дослідження «Барометра Світової Корупції», проведеною міжнародною організацією Transparency International у 2013 році, відповідно до якого 36% українців готові були вийти на вулиці та протестувати проти корупційних виявів. За результатами проведеного міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) наприкінці 2013 року дослідження громадської думки корупція входила до переліку найбільших проблем населення й викликала занепокоєння в 47% громадян. Також, було встановлено, що українці вважають свою державу одну з найбільш корумпованих у світі [6, с. 148].

Після прийняття ЗУ «Про запобігання корупції» були внесені зміни до Кримінального кодексу України та до Кодексу України про адміністративні правопорушення. Зокрема була введена стаття 366-1 до ККУ, яка встановлює кримінальну відповідальність за подання суб'єктом завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації. В КУпАП були збільшені розміри штрафів, а сама стаття, конкретно частина 4 статті 172-6 встановлює адміністративну відповідальність за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації [6, с. 144].

Як можна помітити, статті фактично дублюють одна одну. Відмінність полягає лише в тому, що за статтею 366-1 ККУ відповідальність суб'єкта декларування за подання завідомо недостовірних відомостей стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, а за статтею 172-6 КУпАП відповідальність настає за вищевказаними діями, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 100 до 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [7, с. 231].

Однак, відповідно до статей 366-1 ККУ і 172-6 КУпАП, у чому саме полягає недостовірність законодавцем визначено не було, це, в свою чергу, може притягти до відповідальності навіть за внесення помилкових анкетних даних, що фактично унеможливило застосування цієї норми, адже тоді до відповідальності можна буде притягти особу за будь-яку помилку у тексті декларації, що порушує основний принцип кримінального права – принцип законності [7, с. 231; 8, с. 222].

Існують різні наукові погляди щодо обґрунтованості криміналізації саме таких дій декларантів. Наприклад, В.І. Тютюгін та В.М. Киричко є прихильниками криміналізації цього діяння [11, с. 47-48; 7, с. 230]. К.К. Полькін також підтримує криміналізацію, обґрунтовує свою точку зору наявністю таких підстав: 1) несприятлива динаміка такого виду діянь; 2) істотний розвиток нової групи суспільних відносин на підставі соціальних, політичних, економічних змін у державі; 3) необхідність кримінально-правової гарантії охорони конституційних прав та свобод; 4) наявність міжнародно-правових зобов'язань України щодо протидії корупційним правопорушенням. Цікаво, що П.П. Андрушко є прихильником зо-

всім протилежної позиції, адже він вважає, що введення статті 366-1 до ККУ є надмірним і не становить суспільною небезпечності, як того вимагає частина 1 статті 11 ККУ, а тому, на його думку, доцільно було б залишити лише статтю 172-6 КУпАП [6, с. 148-149; 7, с. 230-231].

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України, яке надавало висновок до проекту ЗУ «Про запобігання корупції» висловило свою думку щодо встановлення кримінальної відповідальності за «декларування недостовірної інформації». Свою позицію вони досить чітко обґрунтували: по-перше, будь-який законопроект, який стосується криміналізації того чи іншого діяння, який розширює межі кримінальної відповідальності повинен мати серйозне наукове обґрунтування. При вирішенні ж питання стосовно введення статті 366-1 – такого наукового обґрунтування надано не було; по-друге, якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, подала завідома неправдиві відомості, але такі відомості не спричинили суспільно небезпечних наслідків, то тоді таке діяння не досягає такого рівня суспільної небезпечності, аби визнаватися злочином. М.П. Ігнатенко вважає, що звільнення такої особи з посади було б цілком достатнім заходом та мірою відповідальності за відповідні дії та, по-третє, як і більшість зазначених вчених, він вважає, що опис зазначеного діяння в статті 366-1 є підставою для притягнення до відповідальності за зазначену, наприклад, арифметичну помилку, і, з огляду на це, така стаття або не буде застосовуватися взагалі, або буде притягувати до кримінальної відповідальності за будь-яку неточність в тексті декларації. В свою чергу, це буде підставою для вагомих зловживань на практиці, що сприятиме порушенню прав зазначених суб'єктів [9, с. 62].

Крім того, передбачена можливість ще застосування до суб'єктів декларування дисциплінарної відповідальності у разі подання завідомо неправдивих відомостей стосовно майна чи іншого об'єкта декларування на суму менше 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

У всіх трьох видах відповідальності санкції до суб'єктів, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, застосовуються виключно за «завідомо неправдиву інформацію», тобто потрібно довести факт, що декларант діяв з прямим умислом.

Цікавим є також те, що якщо недостовірні відомості, які були зазначені в декларації, були надані суб'єкту декларування членом його сім'ї, то відповідальність може настати лише в тому разі, коли суб'єкт декларування усвідомлював

недостовірність таких відомостей, але попри це свідомо зазначив їх у декларації. При цьому враховується умисел на зазначення таких відомостей саме суб'єкта декларування, а не членів його сім'ї чи інших осіб, які надали інформацію для заповнення в декларації. Отже, суб'єкт декларування не може бути притягнений до відповідальності за подання в декларації недостовірних відомостей, які були надані йому членом сім'ї, якщо суб'єкту декларування не було відомо про недостовірність таких відомостей на момент подання декларації [10, с. 51-52].

Стаття 366-1 ККУ належить саме до злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, якщо ж звернутися до міжнародного досвіду, то законодавство зарубіжних держав пов'язує корупційні злочини саме з порушенням податкового законодавства. Наприклад, в Німеччині кримінальна відповідальність за подання недостовірних або неповних відомостей про факти, що стосуються оподаткування, передбачена Положенням про податки й платежі від 16 березня 1977 р. В Положенні вказано, що до податкових злочинів застосовуються загальні норми кримінального права, якщо ними не передбачено інше.

Досвід, законодавство Канади встановлює кримінальну відповідальність у разі, якщо відомості, зазначені в декларації пов'язані з обманом податкового відомства.

Відповідальність за податкові злочини у США встановлюється на федеральному рівні і саме федеральним законодавством визнаються такі злочинні дії як: ухилення від сплати податків за наявності обману та подання недостовірної декларації уповноваженої особи. Саме подання недостовірної декларації належить до категорії одних з найбільш тяжких податкових злочинів – фелоній і карається ув'язненням строком до п'яти років. Певні особливості, звісно, залежать також від законодавства тих чи інших штатів [6, с. 150-151].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши все вищенаведене, можна прийти до висновку, що існують підстави для проведення законодавчого перегляду статті 366-1 ККУ. Схиляюся більше до позиції, що стаття 366-1 ККУ не становить того рівня суспільної небезпечності задля того, аби визнавати дії, вчинені суб'єктами декларування при заповненні та поданні декларації, злочинними. Тому, на мою думку, доцільно було б розглядати саме декриміналізацію зазначеної статті. Не вважаю, що такі дії підпадають під ознаки злочину, адже, на мою думку, відсутня суспільна небезпека. Тому, вважаю, що слід розглядати зазначені порушення в контексті адміністративної чи дисциплінарної відповідальності.

Список літератури:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 25-26.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8074-10 від 07.12.1984 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
3. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14 жовтня 2014 р. № 1699-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.
4. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/kws/show/170018>.

5. Правові основи запобігання та боротьби із корупцією : навч. посіб. для підготовки до атестації для здобувачів вищої освіти / Б.М. Головкін, К.А. Автухов, М.Ю. Валуйська, С.Ю. Лукашевич та ін.; за редакцією Б.М. Головкіна і С.Ю. Лукашевича. – Харків: Право, 2018. – 288 с.
6. Польшкін К.К. Про обґрунтованість криміналізації декларування недостовірної інформації / К.К. Польшкін // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2016. – № 1. – С. 142-155.
7. Шама Р.І. Проблема криміналізації декларування недостовірної інформації / Р.І. Шама // Вісник кримінального судочинства. – 2017. – № 3. – С. 229-233.
8. Тернецький С.М. Окремі питання застосування чинного законодавства у сфері запобігання і протидії корупції / С.М. Тернецький // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – № 3(9). – С. 221-224.
9. Ігнатенко М.П. Виявлення закономірностей конструювання кримінально-правових санкцій у контексті законодавчої діяльності / М.П. Ігнатенко // Науковий вісник Херсонського державного університету, 2016. – Випуск 6. – Том 3. – С. 60-64.
10. Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю» (із змінами, внесеними рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 06.09.2016 № 18, від 30.09.2016 № 57, від 03.11.2016 № 106, від 13.01.2017 № 24, від 22.02.2017 № 59 від 16.03.2017 № 85, від 02.02.2018 № 118), С. 1-52 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/zakonodavstvo-0>.
11. Тацій В.Я., Тютюгін В.І., Киричко В.М. Проблеми кваліфікації корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів: навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять для студентів 4-го курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції першого (бакалаврського) рівня галузь знань спеціальності 081 «Право» / В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, В.М. Киричко. – Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. – 114 с.

Торґашова Е.А.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ДЕКЛАРИРОВАНИЕ НЕДОСТОВЕРНОЙ ИНФОРМАЦИИ

Аннотация

Статья посвящена вопросу обоснованности криминализации декларирования недостоверных ведомостей в связи с внесением изменений в Уголовный кодекс Украины, а именно в статью 366-1. Также направлена на выяснения вопроса, существовала ли настоящая необходимость таких изменений. Сосредоточена на проведение аналогии с Кодексом Украины об административных правонарушениях, который устанавливает административную ответственность за практически идентичные нарушения, проведение различия между статьями ККУ и КУпАН. Целью является и рассмотрение международного опыта установления ответственности за декларирование заведомо ложной информации. Конкретизация определенного вывода и предложений.

Ключевые слова: декларирование недостоверных ведомостей, противодействие предотвращения коррупции, антикоррупционная политика, антикоррупционное законодательство, коррупционная стратегия, субъект декларирования.

Torgashova K.O.

Yaroslav Mudryi National Law University

PROBLEM OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR DECLARATION OF FALSE INFORMATION

Summary

The article is devoted to the question of the validity of the criminalization for declaration of false information in connection with the introduction of amendments to the Criminal Code of Ukraine, and specifically to Article 366-1. The issue of corruption, corruption crimes and the implementation of various anti-corruption measures remains extremely relevant and is the subject of constant and close attention of the international community. And, in these aspects, the role of the state, legislative bodies in improving legislation and in cooperation with civil society institutes on these issues is extremely important. It is not news that Ukraine has a rather fragile situation on the international scene, precisely because of the high level of corruption. Therefore, it is important to develop effective levers in order to prevent and combat corruption, especially political ones. The article is aimed at studying the issues of how substantiated it was to amend article 366-1 of the Criminal Code of Ukraine, to investigate whether there was a real need for such a change, to draw an analogy with the Code of Administrative Offenses of Ukraine, which establishes administrative responsibility for a practically identical article, to distinguish between articles for the declaration of knowingly false information between the Criminal Code of Ukraine and Code of Administrative Offenses of Ukraine, to analyze the international experience of establishing liability for declaring false and formation. And concretize some conclusions and proposals on this issue.

Keywords: declaration of false information, prevention of corruption, anti-corruption policy, anti-corruption legislation, corruption strategy, subject of declaration.